

Nr 63.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48 till täckande av vissa kostnader för Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet.

(1:a avd.)

I propositionen nr 69 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 6 februari 1948, föreslagit riksdagen att till Täckande av vissa kostnader för Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48 anvisa ett reservationsanslag av 15 000 000 kronor.

Beträffande Svenska skifferoljeaktiebolagets hittillsvarande verksamhet får utskottet hänvisa till förenämnda proposition, s. 2—6.

Med skrivelse den 20 december 1947 har styrelsen för Svenska skifferoljeaktiebolaget till Kungl. Maj:t överlämnat en den 18 i samma månad dagtecknad promemoria, vari styrelsen bl. a. anmält, att bolaget råkat i likviditetssvårigheter, till följd varav bolaget vore i omedelbart behov av kapitaltillskott.

Av styrelsens förvaltningsberättelse för räkenskapsåret 1946/47 framgår bl. a. att vissa anläggningar färdigställdes under räkenskapsåret, däribland skifferkoksförbränningsanläggningen och tredje kalkugnen. Den för skiffertransport avsedda elektriska järnvägen beräknades bli färdig att tagas i bruk under första hälften av år 1948. På grund av rådande materialbrist och knapphet på arbetskraft med därav föranledda förseningar av leveranstider hade färdigställandet av nämnda anläggningar blivit fördröjt utöver vad som ursprungligen beräknats. Höjningen av den allmänna prisnivån hade därjämte i förhållande till vad som beräknats medfört vissa icke obetydliga merkostnader för nämnda anläggningar.

Vidare framgår av förvaltningsberättelsen att knapphet på material och arbetskraft komme att medföra, att iordningställandet av gasolanläggningen och ombyggnaden av ett ugnshus, vilka arbeten hade beräknats bli färdiga den 1 januari 1948, icke kunde beräknas vara slutförda förrän tidigast under första hälften av år 1949. Å nämnda anläggningar väntades uppkomma betydande fördyringar.

Tidigare hade styrelsen beräknat, att driftunderskottet för räkenskapsåret 1946/47 skulle stanna vid 2 300 000 kronor. I verkligheten hade driftunderskottet för samma år uppgått till i runt tal 6 700 000 kronor. I detta belopp

inginge dock vissa utgifter för tillredningsarbeten i skifferbrottet m. m., som egentligen borde fördelas på flera räkenskapsår. Frånräknas dessa utgifter erhålles som driftsförlust under året i runt tal 4 800 000 kronor. Styrelsen har i förvaltningsberättelsen förklarat, att ökningen av den beräknade förlusten förorsakats av förseningar av förenämnda anläggningar, av minskad tillgång på elektrisk kraft och höjning av priset på inköpt elektrisk kraft, av höjda kollektivavtalsbundna löner samt av den stränga vinterkyllan med därav föranledda driftsavbrott och igångkörningssvårigheter vid nyanläggningar.

Av styrelsens promemoria jämte därtill fogade bilagor framgår, att de oförutsett höga driftsförlusterna i förening med kostnadsstegringar å vissa nyanläggningar ställt större anspråk på bolagets likvida tillgångar än som ursprungligen beräknats. De medel, som av 1946 års riksdag beviljats för täckande av driftsförluster och kostnader för ersättningsanskaffningar under räkenskapsåren 1946/47 och 1947/48, hade redan förbrukats. Av det belopp, som enligt beslut av samma riksdag avsetts till ny- och ombyggnader, hade den 1 juli 1947 5 182 000 kronor tagits i anspråk för ändamålet. Av återstoden, 5 518 000 kronor, hade vid samma tidpunkt 3 976 000 kronor använts för täckande av driftsförluster och kostnader för ersättningsanskaffningar. Därefter återstående medel hade helt tagits i anspråk för täckande av anläggningskostnader enligt 1946 års beslut och av driftsunderskott, som uppkommit efter den 1 juli 1947. För att tillgodose sitt behov av likvida medel hade bolaget nödgats upptaga ett tillfälligt banklån å 3 000 000 kronor. Trots detta skulle bolaget enligt styrelsens beräkningar komma att vid utgången av februari månad 1948 ha ett underskott i likvida medel.

I denna situation hade styrelsen funnit det påkallat att underställa statsmakterna frågan om fortsatt finansiering av bolagets verksamhet.

Med utgångspunkt från statsmakternas principiella beslut 1946 att bolagets anläggningar vid Kvarntorp av beredskapsskäl borde bibehållas i driftsdugligt skick syntes det styrelsen föreligga tre huvudalternativ, enligt vilka bolagets fortsatta verksamhet kunde anordnas. Alternativen äro följande.

1) Pågående utbyggnad enligt 1946 års beslut avbrytes, varvid dock försätts att i USA beställd, delvis betald och levererad gasolanläggning hemtages för att undvika i USA eljest uppkommande kostnader för vård och förvaring av anläggningen. Det förutsätts vidare, att i övrigt redan gjorda beställningar fullföljas, vilket är nödvändigt med hänsyn till att tillverkningen hos respektive leverantörer redan fortskridit så långt, att beställningarna icke rimligen kunna annulleras.

2) Redan påbörjade anläggningar enligt 1946 års beslut fullföljas (gasolanläggning, ombyggnad av ett ugnshus och tillbyggnad av ångcentral).

3) Samtliga nybyggnader enligt 1946 års beslut fullföljas. (Utöver alt. 2 ombyggnad av ytterligare två ugnshus.)

Att bedöma storleken av det kapital som skulle erfordras för de olika alternativen är, framhåller styrelsen, under nuvarande ovissa ekonomiska förhållanden ytterst svårt. Styrelsen framlägger emellertid i promemorian

vissa ungefärliga beräkningar rörande kapitalbehovet för tiden 1 juli 1947—30 juni 1952 enligt de olika alternativen. För täckning av återstående anläggningskostnader samt driftsförluster och vissa andra kostnader skulle enligt beräkningarna under nämnda tid erfordras 27 000 000 kronor vid alt. 1, 20 600 000 kronor vid alt. 2 och 25 500 000 kronor vid alt. 3. Styrelsen har även sökt uppskatta det framtida driftsresultatet vid olika alternativ. I detta hänseende avse beräkningarna tiden efter den 1 juli 1952, då enligt styrelsens åsikt fortfarighetstillstånd och full avsättning för produktionen skulle ha uppnåtts vid alla alternativen. Den fortsatta driften beräknades under ett normalår komma att lämna vid alt. 1 ett årligt underskott av 3 200 000 kronor, vid alt. 2 och 3 däremot årliga överskott av 1 300 000 kronor respektive 4 550 000 kronor, allt exklusive ränta och avskrivningar. Styrelsen betonar, att siffrorna äro osäkra med hänsyn till den ovissa ekonomiska utvecklingen.

Beträffande frågan vilket alternativ som borde väljas för bolagets fortsatta verksamhet framhåller styrelsen, att alt. 3, vilket betydde ett fullföljande av de år 1946 beslutade utbyggnaderna, syntes fördelaktigast ur företagsekonomisk synpunkt. Alt. 2, som tidigare tänkts endast som en etapp på väg mot utbyggnaden enligt alt. 3, ansåge styrelsen mindre gynnsamt. Vid alt. 1, innebärande att den pågående utbyggnaden finge avbrytas, syntes det styrelsen näppeligen kunna undvikas att bolaget måste tillföras årliga subventioner för driftens upprätthållande. Styrelsen vore emellertid fullt medveten om att på grund av det ansträngda ekonomiska läget och de ovissa framtidsutsikterna bolagets fortsatta verksamhet icke kunde betraktas enbart ut företagsekonomisk synpunkt. Styrelsen önskade endast framföra de anförda alternativen, vilka enligt styrelsens mening vore de för bolagets fortsatta verksamhet faktiskt föreliggande utvecklingslinjer, mellan vilka man hade att välja.

Bolaget har vidare inkommit med en sammanställning utvisande det medelsbehov som vore erforderligt för tiden intill den 1 januari respektive den 1 juli 1949, därest pågående utbyggnadsarbeten nu skulle avbrytas. Medelsbehovet, som i fråga om likvider för redan gjorda beställningar beräknats från samma utgångspunkter som i alt. 1, är enligt sammanställningen följande.

Återstående anläggningskostnader	1 932 000
Täckande av driftsförluster och ersättningsanskaffningar	3 976 000
Driftsförlust $\frac{1}{7}$ 1947 — $\frac{30}{6}$ 1948	3 500 000
Driftsförlust $\frac{1}{7}$ 1948— $\frac{31}{12}$ 1948	1 600 000
Markförvärv, bostadssubventioner, ränta och oförutsett.....	2 000 000

Summa kr. 13 008 000

Driftsförlust $\frac{1}{1}$ 1949— $\frac{30}{6}$ 1949	1 600 000
Markförvärv, bostadssubventioner, ränta och oförutsett $\frac{1}{1}$ 1949— $\frac{30}{6}$ 1949	300 000

Summa kr. 14 908 000.

Den i sammanställningen angivna posten till återstående anläggningskostnader har beräknats på följande sätt. Därest redan gjorda beställningar fullföljas skulle de medel som återstå att betala uppgå till 8 400 000 kronor. Till gäldande härav räknar bolaget med att disponera dels 5 518 000 kronor som — därest bolaget beredes ersättning för redan inträffade driftsförluster utöver beräknade — återstå av de enligt 1946 års beslut anvisade medlen, dels ock 950 000 kronor, som 1947 års riksdag beviljat för gasol-distributionen. Det belopp som sålunda erfordras för ändamålet utgör enligt bolagets beräkningar (8 400 000 — 5 518 000 — 950 000 =) 1 932 000 kronor.

Posten täckande av driftsförluster och ersättningsanskaffningar uppgår egentligen till 4 439 600 kronor. Emellertid skall från nämnda belopp avräknas dels 239 600 kronor utgörande ej utnyttjade anslagsmedel för ersättningsanskaffningar dels ock 224 000 kronor utgörande tidigare beräknad förlust för räkenskapsåret 1947/48. Härigenom bör posten beräknas till 3 976 000 kronor.

Ett uppskjutande av pågående utbyggnadsarbeten betyder alltså enligt utförda beräkningar, att ett kapitaltillskott erfordras för tiden intill den 1 januari 1949 av omkring 13 000 000 kronor och för tiden intill den 1 juli 1949 av omkring 15 000 000 kronor.

Det framhålles också i sammanställningen, att ett dröjsmål med de utbyggnadsarbeten, varom det här är fråga, komme att medföra ökade driftsförluster utöver vad som i promemorian av den 18 december 1947 beräknats för genomförandet av alt. 2 och 3.

Dessa utökade driftsförluster stå i proportion till den längre tid det kommer att taga, innan färdigställning av nyanläggningarna kan ske och böra för både alt. 2 och 3 bliva enligt nedanstående uppställning:

1. *Anläggningsarbetena återupptagas 1/1 1949.*

Ökade driftsförluster för alt. 2 och 3	3 200 000
Oförutsett m. m.	600 000
	Summa kr. 3 800 000

2. *Anläggningsarbetena återupptagas 1/7 1949.*

Ökade driftsförluster för alt. 2 och 3	4 800 000
Oförutsett m. m.	860 000
	Summa kr. 5 660 000.

Departementschefen har i ärendet anfört följande.

»Såsom av den lämnade redogörelsen framgår har skifferoljebolagets verksamhet icke utvecklats sig efter de beräkningar, som lågo till grund för 1946 års riksdags beslut rörande bolagets finansiella rekonstruktion och framtida verksamhet. Åtskilliga faktorer ha samverkat till att utvecklingen gått i en för bolaget oförmånlig riktning. Detta har medfört, att driftsunderskott-

tet för räkenskapsåret 1946/47, vilket förutsattes bliva omkring 2 300 000 kronor, kommit att uppgå till ett betydligt större belopp. Sålunda har driftsförlusten uppgått till cirka 4 800 000 kronor, vartill komma vissa utgifter å cirka 1 900 000 kronor, vilka egentligen borde fördelas å flera räkenskapsår. Det sammanlagda driftsunderskottet uppgår alltså till cirka 6 700 000 kronor. Bolaget har även råkat i likviditetssvårigheter och är i omedelbart behov av medelstillskott.

Det sålunda inträdda läget gör det nödvändigt att förutsättningslöst ompröva bolagets ställning. Denna prövning bör i första hand verkställas av särskilt tillkallade utredningsmän. Jag avser att senare hemställa om Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla dylika utredningsmän.

I avbidan på utredningens resultat bör verkets fortsatta utbyggnad enligt 1946 års riksdagsbeslut tillsvidare anstå. Driften vid bolagets anläggningar bör dock fortsätta och erforderliga medel härför ställas till förfogande. Dessutom böra medel avses för betalning av redan gjorda beställningar.

Frågan om medelstillskott till bolaget måste emellertid med hänsyn till likviditetssvårigheterna upptagas till behandling redan nu och sålunda utan att avvakta det resultat, vartill utredningen kan komma. Då det icke med säkerhet kan bedömas vid vilken tidpunkt slutligt förslag i ämnet kan föreläggas riksdagen torde medelstillskottet böra avse tiden till och med den 30 juni 1949. Enligt bolagets sammanställning bör därför medelsbehovet för nämnda tid, om utbyggnaden fullföljes i den omfattning jag nyss angivit, beräknas på följande sätt.

Till täckande av merkostnader å anläggningarna erfordras 1 932 000 kronor. Enligt 1946 års beslut avsågos för driftsförluster under tiden 1 juli 1946—30 juni 1948 samt för sådana på samma tid belöpande ersättningsanskaffningar, som normalt borde täckas med driftsöverskott, ett belopp av 5 300 000 kronor. Detta belopp har emellertid i sin helhet förbrukats under tiden 1 juli 1946—30 juni 1947. Därutöver har för täckande av driftsförluster under sagda tid av medel som tidigare avsetts till utbyggnad av anläggningarna tagits i anspråk 3 976 000 kronor. Sistnämnda belopp måste tillföras bolaget. Driftsunderskottet under tiden 1 juli 1947—30 juni 1949 beräknar bolaget nu till 6 700 000 kronor däri inräknat kostnader för ersättningsanskaffningar. Av detta belopp belöpa 3 500 000 kronor på räkenskapsåret 1947/48 och 3 200 000 kronor på räkenskapsåret 1948/49. Härutöver erfordras för tiden 1 juli 1947—30 juni 1949 till markförvärv, bostadssubventioner, räntor och oförutsedda utgifter ett sammanlagt belopp av 2 300 000 kronor.

De medel som sålunda skulle bliva behövliga för bolaget för tiden 1 juli 1947—30 juni 1949 uppgå alltså till (1 932 000 + 3 976 000 + 6 700 000 + 2 300 000 =) 14 908 000 kronor eller avrundat 15 000 000 kronor.

Mot beräkningen av medelsbehovet har jag icke funnit anledning till erinran. Med hänsyn till bolagets likviditetssvårigheter torde medlen böra äskas å tilläggsstat. Anvisningen bör ske i form av ett reservationsanslag.»

Utskottet. Till teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget har riksdagen anvisat 45 000 000 kronor. Av detta belopp ha 43 499 400 kronor tagits i anspråk för aktieteckning i bolaget. Enligt beslut av 1943 års riksdag har bolaget vidare erhållit ett statslån å 25 600 000 kronor. Lånet har efterskänkts jämlikt beslut av 1944 års riksdag. Sammanlagda beloppet av de av staten för bolagets finansiering tillskjutna penningmedlen uppgår sålunda till 69 099 400 kronor. 1943 års riksdag beslöt, att flottans skifferoljeverk vid Kinne-Kleva skulle överföras till bolaget. Verkets tillgångsvärde var vid överförandet, som skedde den 1 juli 1943, i statsräkenskaperna upptaget till ett belopp av 3 239 059 kronor 95 öre. Bolaget har sålunda av staten tillförts penningmedel och andra tillgångar med ett värde av sammanlagt 72 338 459 kronor 95 öre. Med stöd av beslut av 1944 års riksdag ha av sistnämnda belopp avskrivits dels ovannämnda lån å 25 600 000 kronor och dels å statens innehav av aktier i bolaget 29 238 359 kronor 95 öre. Sammanlagt har alltså i statsräkenskaperna avskrivits ett belopp av 54 838 359 kronor 95 öre. Genom särskilt, av 1947 års riksdag beviljat anslag har bolaget erhållit ersättning med 1 377 279 kronor 28 öre för under tiden efter den 7 december 1945 uppkomna driftsförluster och avvecklingskostnader vid skifferoljeverket vid Kinne-Kleva. Till finansiering av bolagets verksamhet ha slutligen även använts vinstmedel, som uppkommit vid försäljning under krigsåren, huvudsakligen till försvarsmakten, av bolagets produkter.

Utskottet vill vidare erinra, att vid 1946 års riksdag framlades vissa förslag avseende dels rationalisering av produktionen vid oljeverket och ökad utvinning av biprodukter samt dels en finansiell rekonstruktion av bolaget. Med hänsyn till de förbättringar av driftsresultatet, vilka på grundval av bolagsstyrelsens kalkyler kunde förväntas, ansåg riksdagen sig böra bifalla förslagen i fråga. I överensstämmelse härmed anvisade riksdagen för ändamålet ett investeringsanslag av 16 000 000 kronor, vilka medel inberäknats i förenämnda belopp å 45 000 000 kronor. Genom ett kapitalbelopp av nämnda storleksordning skulle, enligt vad bolagsstyrelsen då framhöll, bolaget få anses vara tillfredsställande finansierat på längre sikt.

Såsom den i propositionen nu lämnade redogörelsen ger vid handen, ha de faktiska förhållandena icke bekräftat tillförlitligheten av de beräkningar, som lågo till grund för 1946 års förberörda riksdagsbeslut. Sålunda har driftsunderskottet uppgått till betydligt högre belopp än som beräknats, var till kommer, att bolaget även råkat i likviditetssvårigheter och förden skull är i omedelbart behov av kapitaltillskott. Det är uppenbart, att bolagsstyrelsen beträffande de ekonomiska förutsättningarna för bolagets framtida verksamhet tidigare räknat alltför optimistiskt liksom att tillräcklig hänsyn icke tagits till den mångfald obestämbara faktorer, som påverka kostnadsberäkningarna.

I anslutning till vad i propositionen anförts har enligt vad utskottet under hand inhämtat departementschefen den 17 mars 1948 med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillsatt en kommitté för utredning av frågan om skifferoljeaktiebolagets fortsatta verksamhet. Utskottet förutsätter gi-

vetvis, att därvid särskild uppmärksamhet ägnas frågan huruvida och i vilken grad fortsatt drift vid Kvarntorp kan anses motiverad av hänsyn till anläggningens värde som beredskapsreserv ävensom ur tekniska eller företagsekonomiska synpunkter med särskilt beaktande av oljeimporten och världsmarknadspriserna på oljeprodukter.

Utskottet anser i likhet med departementschefen att, i avbidan på utredningens resultat, verkets fortsatta utbyggnad enligt 1946 års riksdagsbeslut bör tills vidare anstå.

De medel, som beräknats behövliga för bolaget för tiden den 1 juli 1947—den 30 juni 1949, uppgå till 15 000 000 kronor. Med erinran att en avsevärd del av detta belopp redan förbrukats, finner utskottet sig böra tillstyrka medelsanvisningen i fråga.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Täckande av vissa kostnader för Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 15 000 000 kronor.

Stockholm den 20 april 1948.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar Johan Bernhard Johansson, Lindström, Gränebo, Karl Andersson, Mannerskantz, Heiding, Gustaf Iwar Anderson, Gillström, Sundelin och Lundgren; samt

från andra kammaren: herrar Eriksson i Stockholm, Andersson i Malmö, Mårtensson, Lindholm, Pettersson i Dahl, fru Alvé, herrar Boman i Kieryd, Åkerström, Holmström, Persson i Vinberg, Johansson i Mysinge och Birke.

Reservation

av herr *Karl Andersson*.